

Pri tem konec koncev ni pomislil na to, da nas je hitri in obsežni gospodarski in družbeni napredek spravil komajda v stanje *relativne razvitosti*. Moderna tehnika se spreminja nenehoma, še včeraj najnovejše tehnologije so že danes zastarele. Še včeraj moderne tovarne bomo morali že jutri rekonstruirati. Hkrati nam ta napredek prinaša resnične nevarnosti za človeka. Zoper te nevarnosti pa se ni mogoče boriti tako, da bi se zaradi nekaterih posledic upirali tehniki nasploh, ali tako, da bi tiščali glave v pesek. Obenem s temi nevarnostmi in potrebami, da se z njimi spopadamo, pa se porajajo tudi druge, nove in nove potrebe, tudi nepredvidene, in sicer tako materialne kot nematerialne narave (npr. ob spreminjanju strukture prebivalstva!). Hočem skratka reči, da je naša splošna tehnično-industrijska raven kljub vsemu napredku za zdaj še takšna, da se zdi skoroda smešno, da bi pred njo trepetali kot pred atomsko nevarnostjo, jo frontalno napadli ali se začeli celo nostalgичno ozirati v idilično preteklost.

Ob takem stanju stvari, v tako hitro spreminjajoči se družbi je seveda resnično nevarno zapostavljati katero koli izmed tako imenovanih negospodarskih dejavnosti (zdravstvo, šolstvo, socialno varstvo, kulturne dejavnosti, raziskovalno delo itd.), predvsem pa demokratizem samoupravljanja — saj je znano, da začno investicije ob določeni stopnji udeležbe v narodnem dohodku zavirati samoupravljanje, posebno še, če so sredstva zanje pretežno centralizirana. Ravno tako pa je nevarno (tudi za kulturo) zanikovati ali podcenjevati večino družbenih gibanj, opazovati samo svoje delovno ozemlje in se jezljivo ali nestrpno prepirati z nekulturnimi »sosedmi«. Vsakršna kritika, ki družbe ne pojmuje organsko, celovito, bo zato v glavnem neučinkovita, gotovo pa toliko manj uspešna, kolikor bolj bo izhajala samo iz ozkih interesov, iz okvirov ene same dejavnosti, iz zagledanosti vase, iz prepričanja, da je samo ona odrešujoča ali odrešilna.

P. S.

Potem, ko sem to že napisal, mi je prišel v roke članek L. D. v listu *Weltwoche* (Zürich, 10. julija 1964). Članek govori o kulturnem molku slovenskih književnikov. Priporočil bi vsem, ki so podpisali izjavo v *Sodobnosti*, da ga preberejo in razmislijo o tem, ali je ta članek *adekvaten* komentar njihovih stališč in hotenj.

KDO SE IZOGIBA IN ČEMU?*

V svojem članku *Razločnost in doslednost*, Delo z dne 16. V. 1964, navaja tovariš Tit Vidmar tale citat iz izjave, ki smo jo podpisali sodelavci revije *Sodobnost* v zvezi z bivšo revijo *Perspektive*: »Mislimo, da v tej zvezi ni potrebno posebej opredeljevati naših stališč do revije *Perspektive*...« Tovariš Vidmar meni, da se s tem »srečno ali pa morda res ponevedoma« ogibamo »osrednjemu vprašanju«, ki da je njega samega »spodbodlo in vodilo pri pisanju«. Tovariš Vidmar torej misli, da bi morali sodelavci *Sodobnosti* predvsem

* Izmed odgovorov, ki jih je prejelo uredništvo *Dela* na članek Tita Vidmarja *Razločnost in doslednost* z dne 16. VI. 1964 in jih ni hotelo objaviti, priobčujemo tu odgovor Jana Makaroviča in Andreja Inkreta, toliko prej, ker obravnavata nekatera vprašanja, ki se jih dotika tudi polemični zapis Bena Zupančiča. — *Op. ured.*

»iz oči v oči« povedati, kaj pravzaprav mislijo o *Perspektivah*. Saj: zakaj se pravzaprav tako previdno ogibajo temu osrednjemu vprašanju? Zakaj se *Sodobnost* v odnosu do *Perspektiv* ni »opredelila«?

Zato, ker ji je bilo to onemogočeno. Dokler so bile *Perspektive* še tu, so se na straneh *Sodobnosti* neredko pojavljale polemike z njimi. Ne akademsko brezbarvne. Ostre. Plodne. Toda danes *Perspektiv* ni več. In tako je tudi diskusija z njimi onemogočena.

Iz izjave, ki smo jo podpisali, je dovolj jasno razvidno, da je po našem mnenju edini plodni in konstruktivni, da, edini možni način reševanja kulturnih problemov diskusija in dialog. Toda *Perspektiv* ni več in zato tudi diskusija z njimi ni možna. Če bi hoteli danes »opredeljevati« svoje stališče do *Perspektiv*, bi nam preostala samo še kategorična obsodba nekoga, ki ne more več odgovoriti — ali pa zagovor obsojenca, ki so mu odvzeli pravico do obrambe. Kar se tiče obsodbe, so jo izrekli že drugi. Zagovarjati pa bi se morale kajpada *Perspektive* same — toda *Perspektiv* ni več. Ne dvomim, da bi bilo potrebno prediskutirati stališča *Perspektiv* — toda *Perspektiv* ni več. Čemu zdaj ugotavljati krivca, ko je pa eksekucija že izvršena?

Vprašanju našega odnosa do *Perspektiv* se torej nismo izognili niti »srečno« niti »ponevedoma«, kot meni tovariš Vidmar, ampak smo hoteli z a v e s t n o i n n a m e n o m a poudariti ravno to, da je potrebno najprej razčistiti vprašanje, zakaj je bilo vprašanje *Perspektiv* preneseno s kulturnega nivoja na pravnega: šele potem bo mogoče s kulturnega stališča diskutirati o *Perspektivah*. Danes je namreč nemogoče diskutirati o *Perspektivah* samo s pravnega stališča, se pravi s stališča policaja ali pa advokata.

Zato nam ni čisto jasno, kako da je za tovariša Vidmarja prav zdaj, ko *Perspektiv* ni več, postal naš odnos do *Perspektiv* »osrednje vprašanje?« Na kaj pravzaprav misli, ko zahteva »odločen boj za kulturne vrednote s kulturnimi sredstvi« itd.? Očitno se njegov koncept kulture precej razlikuje ne samo od koncepta, ki so ga zastopale *Perspektive*, ampak tudi od koncepta marsikoga drugega. Zato bi nas prav gotovo zelo veselilo, če bi nam ta koncept ob priliki podrobneje pojasnil.

Jan Makarovič

O SPRENEVEDAVI »SITUACIJI«

Zadnje čase vsi nekam pogosto izgovarjamo besedo »situacija«, kot bi se s tem kdove zakaj poskušali izgovoriti in oprati sami pred seboj, češ da je pač »situacija« taka. Pod tem izrazom pa si predstavljamo neko splošno stanje stvari in odnošajev krog nas, ki nas silijo v tako in ne drugačno, torej strogo odrejeno delovanje. To objektivno stanje stvari, »situacija«, je videti kot da se ustvarja sama iz sebe, neodvisno od nas — in še več: to je tisti objektivni prostor, ki nas pogojuje in vlada; tudi alienira seveda, saj nam narekuje dejanja, ki jih sicer najbrž ne bi nikdar omišljali. Do zdaj kaj pripada globalno o tej »situaciji« nismo razpravljali, zadovoljevali smo se s površinskimi, splošnimi oznakami in diskvalifikacijami. »Trdimo, da sta boj za svobodo ustvarjanja in mišljenja in boj za resnične kulturne vrednote imanentni sestavni del slovenske kulturne tradicije. Hkrati trdimo, da *Perspektive* k temu boju niso prispevale. Čim dlje so izhajale, tem razvidnejše je bilo, da je kritika umetniških in kulturnih pojavov, ki so jo započele, brez vsake racionalne podlage in v

Ne samo izjava sodelavcev *Sodobnosti*, celotna javna diskusija, ki se je bila sprožila ob ukinitvi *Perspektiv*, je imela namreč to — lahko rečemo — organsko napako, da se je začela šele *post festum*, se pravi potem, ko merilo za presojanje stvari in njihove problematike ni bilo več v stvareh samih in v njihovi realni razsežnosti, ko je bil že sprejet končni ukrep in ko je ta ukrep, s tem da je bil sprejet, že postal avtomatično edini merodajni kriterij. Tako tej diskusiji že od vsega začetka ni bilo namenjeno, da bi lahko karkoli premaknila ali razrešila; potisnjena v mrtvi kot onstran dogodkov in stvari je bila že vnaprej paralizirana, obsojena zgolj na to, da *post festum* podpre že izvršeni ukrep in prevzame nase vlogo angela z ognjenim mečem ali pa se prav tako *post festum* od ukrepa distancira in potegne nase del tiste anateme, ki so je bile malo prej deležne *Perspektive*.

Kaka tretja možnost, ki bi pomenila resničen premik in izhod iz sedanjega položaja, se v tako zastavljeni diskusiji ne odpira in tudi Beno Zupančič je v svojem polemičnem sestavku ni našel in očitno tudi ne iskal.

*Uredniški odbor Sodobnosti**

Pripomba:

Ker nisem podpisnik *Izjave* sodelavcev *Sodobnosti*, se vzdružujem tudi od objave odgovora uredniškega odbora *Sodobnosti Post festum*, predvsem tistega dela, ki se nanaša na samo *Izjavo*, in od nadaljnjega razmišljanja o njej.

France Černe

POPRAVKA

V 8. številko *Sodobnosti* se je vrnila na strani 771 napaka: Milivoj Slaviček se ni rodil leta 1920, kot piše v njegovih biografskih podatkih, pač pa leta 1929.

Na strani 907 v 9. številki *Sodobnosti* je pod črto pomotoma navedeno, da je bil članek Andreja Inkreta O sprenevedavi »situaciji« poslana uredništvu *Dela*. — Op. ured.